

ערכת הדרכה מיוחדת בנושא: "אין פרפרים פה – יצירה, זיכרון ואנושיות"

מורשת- מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר ולהוראת השואה מציג בפניך מערך השיעורים שנבנה כדי לאפשר לתלמידים מפגש עמוק, רגיש ומשמעותי עם עולמם של ילדי גטו טרזיינשטט. דרך שירים, ציורים, עדויות ופעילויות יצירה, אנו מזמינים את התלמידים להיכנס לא רק אל תוך ההיסטוריה של התקופה, אלא אל הקולות האנושיים שחיו בתוכה- ילדים ובני נוער שיצרו בתוך מציאות של רעב, פחד וחוסר ודאות.

במהלך חמשת השיעורים התלמידים יפגשו את הדמות המיוחדת של פרידל דיקר-ברנדייס, המורה שהאמינה כי יצירה יכולה לשמר אנושיות גם בתנאים קיצוניים, יעמיקו בשירים מתוך "הקובץ" "אין פרפרים פה" ויתנסו ביצירה אישית כדרך לביטוי רגשות, מחשבות וחוויות.

המערך בנוי באופן שמאפשר למורה ללוות את התלמידים בצורה בטוחה ומודרכת בתוך נושא רגיש, תוך שמירה על איזון בין למידה היסטורית לבין התבוננות רגשית וחינוכית. כל שיעור כולל מטרות ברורות, פתיחה שממקמת את הנושא, מהלך הוראה מובנה, שאלות שיח והצעות לפעילויות יצירה המעמיקות את החוויה.

הכוונה המרכזית היא לא רק ללמד על העבר, אלא גם לאפשר לתלמידים למצוא משמעות אישית מהמפגש עם היצירות: להבין כיצד מילים וצבעים יכולים להיות מקור לכוח, לתקווה ולשמירה על זהות גם במקומות החשוכים ביותר, ולשאול את עצמם מהי המשמעות של יצירה עבורם היום.

קהל היעד: ז'-יב'

להרחבה:

- "אין פרפרים פה" ציורים ושירים של ילדי גטו טרזיינשטט תרגום השירים: לאה גולדברג (1963) מהדורה חדשה תשפ"ד 2024.

"פרידל", ילנה מקרוב. הוצאת פרדס, 2024.

מבנה המערך:

שיעור 1: יצירה כאמצעי ביטוי

השיעור עוסק בכוחה של היצירה כאמצעי לשמירה על אנושיות, תקווה וחוסן נפשי בגטו טרזינשטט, בעקבות דבריה של פרידל דיקר-ברנדייס, ומזמין את התלמידים לחקור כיצד אמנות מאפשרת ביטוי ועיבוד של רגשות וחוויות גם בתנאים קיצוניים.

שיעור 2: העכבר

השיעור עוסק בשיר "העכבר" מאת שלושת הילדים החתומים בשם *קולבה*, ובוחן כיצד באמצעות דימוי פשוט ומשחקי מצליחים הילדים לבטא את מציאות חייהם בגטו- בין רעב, פחד וגעגוע לבין שמירה על רוח של ילדות, דמיון ותקווה.

שיעור 3: כך וגם כך

שיעור העוסק בשירו של מירוסלב קושק מתוך "*אין פרפרים פה*", ובוחן כיצד בתוך חיי הגטו הקשים מצליח הכותב לבטא אמונה בצדק ובתקווה אנושית דרך שירה.

שיעור 4: גינה

שיעור החוקר את שירה של פרנטה בס "*גינה קטנה*", ומזמין את התלמידים להתבונן בניגוד שבין יופי ותמימות לבין אובדן ומוות, תוך יצירה אישית המדמיינת את התקווה שמעבר לכאב.

שיעור 5: אין פרפרים פה – יצירה, זיכרון ואנושיות

בשיעור הסיכום אנחנו חוזרים אל דרכה של פרידל דיקר-ברנדייס ואל היצירות מתוך "*אין פרפרים פה*", כדי להבין כיצד היצירה שימשה לילדי טרזינשטט מרחב של תקווה, זהות וכוח - ולחשוב ביחד מה המשמעות של יצירה עבורנו היום.

מצגת המלווה את כל השיעורים:

<https://view.genially.com/692d6009ae28885abdde4ea4/presentation->

כל קטעי הוידאו, השירים והציורים מתוך הספר "אין פרפרים פה"

שיעור 1: יצירה כאמצעי לביטוי חוויות

מטרות:

1. להבין כיצד אמנות ויצירה מסייעות לאנשים לבטא חוויות אישיות, רגשות ומסרים.
2. להתנסות ביצירה כאמצעי לביטוי החוויות האישיות של התלמידים

מהלך השיעור:

1. פתיחה:

לאורך תקופת השואה, בתנאים קשים ביותר, היו אנשים - ילדים, נערים ומבוגרים - שבחרו ליצור. הם כתבו, ציירו, שרו, חיברו שירים ורשמו מחשבות. היצירה הייתה עבורם לא רק ביטוי של כישרון, אלא דרך לשמור על עצמם - על הזיכרון, על התקווה, על האנושיות.

היום, נשאל יחד - איך יצירה יכולה להפוך לכלי ביטוי אישי? מה היא מאפשרת כשאין מילים? ואיך גם אנחנו יכולים להשתמש ביצירה כדי לבטא רגשות, מחשבות וחוויות אישיות

2. היכרות עם החיים בגטו קוראים ביחד תיאור של החיים בגטו:

"[...]התרגלנו לקום השכם בבקר, בשבע. ובשתיים-עשרה, בשעת הצהריים, ובשבע לפנות ערב לעמד בתור ארוך, קערה בידנו, ולהמתין שיתנו לנו קצת מים חמים עם מלח או עם טעם קפה. או שמא יתנו לנו קצת תפוחי אדמה. התרגלנו לישן בלי מטה, לברך בשלום כל לובש מדים, לא ללכת על המדרכה, או ללכת דוקא על המדרכה. התרגלנו לסטירות לחי על לא סבה, למהלמות ולהוצאות להורג. התרגלנו לראות איך מתים אנשים בצואתם. התרגלנו לראות עגלות מלאות מתים, חולים מתגוללים בזהמה ומאוס, רופאים חסרי אונים. התרגלנו לראות שעה-שעה אלפי אמללים המובלים אלינו, ושעה-שעה - אלף הנלקחים מאתנו [...]"

מתוך כתבי הפרוזה של פטר פישל

3. מתוך דוח חינוכי שנכתב בגטו טרזינשטט :
בתי הילדים קמו בגטו טרזינשטט בין קיץ 1942 וינואר 1943. בתום השנה הראשונה של הפעילות החינוכית כתבו המחנכים דוחות מסכמים. מתוך הדוח שכתבה פרידל דיקר ברנדייס:
"לימודי הציור לא יהפכו את כל הילדים לציירים, אך יפתחו בכולם את היצירתיות, את העצמאות כמקור לאנרגיה, או יטיבו לשמור עליהם, יגרו את הדמיון, יחזקו את השיפוט העצמי ואת כוח האבחנה."

4. דיון:

- מה דעתכם על דבריה של פרידל דיקר-ברנדייס?
- למה לדעתכם אנשים יוצרים (מציירים, כותבים, שרים) גם בתקופות קשות?
- מה להבנתכם קורה לאדם כשהוא מבטא את עצמו ביצירה?
- כיצד יצירה יכולה לעזור למישהו להתמודד עם פחד או כאב?
- מה ההבדל בעיניכם בין "ללמוד לצייר" לבין "להתפתח דרך ציור"?
- למה זה חשוב דווקא בגטו?
- מה זה אומר בעיניכם שציור יכול 'לשמור' על מישהו?

5. התנסות ביצירה:

נצלול להתנסות ביצירה כאמצעי לביטוי חוויות: כל התלמידים מקבלים דף וצבעים וצריכים לצייר ללא מילים - ציור שמבטא רגש שחוו בתקופת המלחמה האחרונה.

6. שיתוף:

מי שמעוניין משתף: מה הציור מבטא? למה בחר/ה בצבעים האלה?

- איך הרגשתם זמן היצירה?
- האם גיליתם משהו חדש על עצמכם?
- למה חשוב לדעתכם לאפשר מקום ליצירה גם בזמנים קשים?

7. סיכום:

כמו שכתבה פרידל דיקר-ברנדייס, היצירה בגטו לא נועדה רק להפוך את הילדים לציירים או לסופרים, אלא לפתוח להם פתח לעולם פנימי שבו הם יכולים לשמור על עצמם, על הדמיון ועל האנושיות שלהם. הציורים שיצרתם היום מראים את הכוח הזה בפעולה: כל אחד ואחת מכם מצא דרך להביע משהו שמרגיש חשוב, אישי ונוגע לתקופה. היצירה היא כלי שמאפשר לנו להרגיש, לזכור ולהתחבר לעצמנו, גם ברגעים קשים או מורכבים, והיא מזכירה לנו את האנושיות שנשמרה גם במקומות החשוכים ביותר. בשיעורים הבאים נכיר יצירה של ילדים ובני נוער בגטו טרזינשטט, ומתוכה ננסה ללמוד על מה עברו ומה היו תחושתיהם.

שיעור מספר 2: העכבר

מטרות:

1. קריאת השיר "העכבר".
2. ניתוח המסרים בשיר ומה הילדים רצו להביע בו.
3. למידה על חוויות הילדים בגטו דרך השיר.

מהלך השיעור:

1. פתיחה

בשיעור הזה נקרא שיר ראשון שכתבו ילדים בגטו טרזינשטט, על השיר חתום "קולבה". "קולבה" הוא שם העט של שלושה ילדים החתומים יחד על שלושה שירים המופיעים בספר "אין פרפרים פה". השם קולבה מורכב מהאותיות הראשונות של שמות המשפחה של שלושת הילדים: מירוסלב קושק, הנוש לוי ואלי בכנר. נוסף על משחק שמות המשפחה של השלושה, משמעות המילה קולבה בצ'כית היא עריסה (Kolébka). השיר נכתב על טופס משרדי גרמני, כי זה הדף שכנראה היה.

2. קריאה משותפת

- נקרא את השיר פעמיים יחד בכיתה. (אפשר לחלק את השיר לחלקים ולבקש מתלמידים שונים לקרוא קטעים).

העכבר

א.

יוֹשֵׁב עֶכְבָּר לֹו בְּבֵיתוֹ
לוֹכֵד פֶּרְעוֹשׁ בְּפִרְתּוֹ,
לִלְכֹוֹד פֶּרְעוֹשׁ הֵן זֶה לֹא צָחוֹק,
כִּי הוּא לְעוֹר נִכְנָס עֲמֵק,
סוֹבֵב סְבִיבוֹ, סֶחֶרֶחַר הָרֹאשׁ –
טֶפֶשׁ־נִבְזָה הוּא הַפֶּרְעוֹשׁ!

ב.

אָז בָּא אַבְא־הָעֶכְבָּר
וּבְפִרְתּוֹ נָבַר.
רָאוּ, וְתִכְּף וּמָיִד
הוּא אֶת הַפֶּרְעוֹשׁ לְכַד!

מורשת

מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

הַעֲכָבֵר מִחָא כָּפִים,

"לֹא אֶכְלָתִי כֶּבֶד יוֹמִים,

וְעִכְשָׁיו יֵשׁ לִי פְרַעוֹשׁ

לֶאֱכֹל בְּצִהְרִים!"

קולֶבָה (מירוסלב קושק, הנוש לוי, אלי בכנר), 26.2.1944

3. דיון:

- מהי הדמות המרכזית בשיר? מה מאפיין את העכבר?
- כיצד מתאר השיר את החוויה של העכבר בלכידת הפרעוש?
- מה יכול לייצג הפרעוש בעיניכם?
- אילו רגשות מועברים בשיר? (כגון תסכול, שמחה וכו')

4. עבודה בזוגות:

כל זוג תלמידים לוקח את השיר וכותב

1. כמה שיותר תובנות על חיי הילדים בגטו מתוך השיר
2. שיר קצר בסגנון דומה על חיה אחרת- המתאר את החוויה שלהם ביומיום- מה מעסיק אותם? מה משמח אותם? מה מעיק עליהם? (ניתן גם לצייר)

5. שיתוף:

כל זוג מציג את השיר או הציור שיצר ומתוך השירים מציפים את מאפייני החיים שלהם היום.

6. שאלה סיכום:

משהו חדש שלמדתי בשיעור

שיעור מספר 3: כך וגם כך

מטרות:

1. המשך הלמידה על החיים בגטו מתוך שירי ילדים.
2. בחינת נקודת המבט והחווייה האנושית העולה מתוך השיר.

מהלך השיעור:

1. פתיחה: בשיעור הקודם התחלנו להכיר את החוויות הילדים בתוך הגטו מתוך השיר "העכבר", נמשיך היום לגלות את היצירה של הילדים בגטו טרזיינשטט ומתוכה ללמוד מעט על החיים בו ועל הכוחות שעזרו להם להתמודד עם הקשיי החיים.

2. החיים בגטו:
מראים לתלמידים תמונה מציוריו של ילדה
מטרזיינשטט – של סוניה ולדשטיינבוה.
הערה למורה: הציור במצגת של הערכה.
3. דיון:
 - ❖ מה אתם מרגישים כשאתם מסתכלים על התמונה?
 - ❖ אילו רגשות היא מעוררת?
 - ❖ איך לדעתכם נראים החיים במקום כזה – מבחינת יום-יום, תקווה, פחד?

4. השיר "כך וגם כך":
השיר נכתב ע"י נער בשם מירוסלב קושק (מחבורת "קולבה" שהכרנו בשיעור הקודם. דרך המילים שלו ננסה להבין איך אנשים שמרו על אנושיות בעולם כזה. נקרא את השיר "כך וגם כך" בקול.

כך וגם כך

א.
כך חי אֶתֶּה בְּגֵטוֹ זֶה
עִם עֲלֻבִּים וּמְרוֹדִים,
מִכָּל סִמְטָה עוֹלָה שְׁאוֹן
שֶׁל צַעֲדֵי אָדָם כְּבִדִּים.

מורשת

מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

כָּדָּ, לַפְּחוֹת, רוֹאָה אֲנִי
הַגֵּטוֹ פֹּה, בְּעִיר נְדָחַת,
זֶה קִילּוֹמֶטֶר מֶרְבֶּעַ,
פִּנְתַּ עוֹלָם גְּדוּרָה, נִשְׁכַּחַת.

ב.

מוֹשֵׁל הַמְּוֹת בְּעוֹלָם
לַחֲטוֹף כָּל אִישׁ הוּא חָשׁ,
גַּם אֵלֶּה שֶׁנִּשְׁאַאוּ חֲטָמָם
וּלְעָגוֹ לָרֶשׁ.
אֲדָּ יוֹם יָבוֹא וְשׁוֹב יָקוּם
הַצֶּדֶק, וְשִׁנִּית
יִמְתַּק מִדְּבַשׁ לַחֲמוֹ הַמֶּר –
לַחֲמוֹ שֶׁל הָעָנִי.

מיירוסלב קושק

5. דיון:

- אילו רגשות עולים בבית הראשון?
- איך הוא מתאר את המקום שבו הוא חי?
- מה משמעות הביטוי "פינת עולם גדורה, נשכחת"?
- אילו ניגודים יש בין הבית הראשון לשני?
- מה אתם מבינים על חוויית החיים בגטו מתוך השיר?

6. תרגיל כתיבה:

כתבו למירוסלב מכתב תשובה לשיר שלו, במכתבכם התייחסו לחייכם היום בישראל ולזמן שעבר.

7. שיתוף:

מבקשים מ-2-3 תלמידים שרוצים לשתף להקריא את המכתב שכתבו.

8. דיון מסכם:

- איך לדעתכם הכתיבה עזרה לנערים ולמבוגרים בגטו להתמודד עם המציאות?
- מה אתם מרגישים אחרי שקראתם את השיר?

מורשת

מרכז בינלאומי לתייעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

- באמצעות שיר קצר, מירוסלב קושק הצליח לתפוס את מה שלא נכתב ביומנים או במסמכים – את נשמתו של האדם בתוך הגטו. גם כשהכול נגדו, הוא האמין שיום אחד 'שוב יקום הצדק'. מה דעתכם? מסכימים איתו?
- מה עוזר למצוא תקווה ברגעים קשים?

שיעור מספר 4: גינה

מטרות :

1. להבין איך ילדים בגטו ביטאו את עולמם דרך שירה.
2. לזהות את הניגוד בין יופי ותמימות לבין מוות וסבל.
3. לעודד ביטוי רגשי ויצירתי בעקבות השיר.

מהלך השיעור:

1. פתיחה:

השיעור הקרוב נכיר שיר נוסף, הפעם של ילדה, שעוסקת במחשבות על ילדות ועל מוות. נושא שהיה יומיומי בחיים בגטו.

2. קריאת השיר:

גִּנָּה קָטָן, אֶךְ מְלֵא יְרֵדִים הַגֶּן,
הוֹלֵךְ לוֹ בְּשִׁבִּיל יֶלֶד קָטָן
יֶלֶד חֲמוּד, יָפָה כְּנֶצֶן,
כְּשִׁיפָרַח הַנֶּצֶן לֹא יָחִיָּה כִּי יָמוּת
אוֹתוֹ יֶלֶד קָטָן.
(פרנטה בס)

3. דיון:

- על מה להבנתכם השיר?
- איך מתחיל השיר, ואיך הוא מסתיים?
- למה לדעתכם בחרה פרנטה בס בדימוי של הניצן?
- מה המשמעות של המשפט האחרון?
- אילו תחושות עולות בכם ביחס לידיעה שכתבה את השיר ילדה בתוך הגטו?
- למה לדעתכם בוחרת פרנטה בס לכתוב שיר כזה בתוך הגטו? מה היה חשוב לה להגיד?

4. הסבר:

שנים לאחר שנכתב השיר הוא הולחן בשלוש שפות (צ'כית, אנגלית ועברית) במסגרת הפרוייקט "כשיזכרון פוגש אומנות" וכמו כן נוצר קליפ המורכב מציורי ילדים מגטו טרזינשטט. נצפה בסרטון ונשוחח עליו.

5. צפייה בסרטון:

<https://www.youtube.com/watch?v=wdoBi0XjzvQ>

6. דיון:

- מה דעתכם על הלחן ועל הקליפ?
- אלו תחושות עולו בכם כשצפיתם בו?
- מדוע לדעתכם בחרו להלחין את השיר ככה? (במנגינה עליזה, בשלוש שפות)

7. סיכום:

קראנו היום שיר פשוט ומרגש של ילדה שמצליחה להעביר לנו מסר, למרות השנים שעברו ופגשנו פרוייקט מוסיקאלי שמנסה לשמר את הזיכרון שלה ושל חויית הילדים בטרזינשטט. בשיעור הבא נמשיך לעסוק ביצירה בגטו וללמוד מתוכה על קורות הילדים שם.

שיעור מספר 5: אין פרפרים פה – יצירה, זיכרון ואנושיות

מטרות:

1. להבין את משמעות היצירה והביטוי האישי בגטו טרזיינשטט, דרך דבריה של פרידל דיקר-ברנדייס והספר "אין פרפרים פה".
2. לזהות את הקשר בין חוויות הילדים לבין האופן שבו הם תיעדו את חייהם בשירה, ציור ומסמכים.
3. לעודד חשיבה על מה אנחנו לוקחים מהשיעור לחיי היומיום - יצירה ככלי לעיבוד רגשות, זיכרונות והבנה עצמית.

מהלך השיעור:

1. פתיחה:

בשיעורים האחרונים הצלחנו לפגוש קולות של ילדים שחיו בתנאים בלתי קשים ומייאשים ובכל זאת המשיכו ליצור. היום נסכם את הלמידה ונכיר מעט את דמותה של אחת המחנכות שיצרה עבורם מרחב יצירה יחודי בתנאים בלתי אפשריים - פרידל דיקר-ברנדייס.

2. קריאה משותפת של הקטע:

קוראים את הקטע מתחילת המערך ביחד:

"לימודי הציור לא יהפכו את כל הילדים לציירים, אך יפתחו בכולם את היצירתיות, את העצמאות כמקור לאנרגיה, או יטיבו לשמור עליהם, יגרו את הדמיון, יחזקו את השיפוט העצמי ואת כוח האבחנה."

- מה פרידל אומרת פה למעשה? מה היא חשבה שהיצירה נותנת לילדים?
 - מה לדעתכם המשמעות של יצירה בזמן השואה?
 - מה לדעתכם גרם לפרידל להאמין בזה?
 - מה אפשר להבין על גטו טרזיינשטט מתוך היצירה שקראנו?
3. צפייה בסרטון מתוך "כשזיכרון פוגש אומנות" - הוא פרויקט בינלאומי שבו ילדים ישראלים זמרים מבצעים יחד עם מקהלות מקומיות שירים שכתבו ילדים בשואה. הפרויקט מחבר בין האמנות לבין זיכרון השואה, ומאפשר לדורות הבאים להמשיך ולהנציח את סיפורם של ילדי השואה באמצעות המוזיקה.

- הפרויקט: פרויקט בינלאומי המתקיים בין מקהלות ילדים מישראל למקהלות ילדים ממדינות שונות.
- המטרה: ביצוע משותף של שירים שנכתבו על ידי ילדים בתקופת השואה.
- החשיבות: חיבור בין אמנות לזיכרון, והנצחת סיפורם של ילדי השואה באמצעות המוזיקה.

הקישור לשיר:

https://www.youtube.com/watch?v=Ski0YHkP1_s&list=RDSki0YHkP1_s&start_radio=1

4. קוראים את השיר ביחד בכיתה:

Touha po domově -- געגועים

מילים: ילד אלמוני, גטו טרזין, 9.3.1943

תרגום לעברית: לאה גולדברג

כבר גרה אני שנה שלמה כמעט

בעיר שחורה ששמה טרזינשטט

ובהזכרי בעיר מולדתי

עכשיו מבינה מה לי היה ביתי .

הבית שלי, הבית היקר

גרשוני והיגלוני לנכר

אל המקום שלא ארצה להיות

שכל חלש אינו יכול לחיות

אבל עכשיו אני זוכרך, המכורה

ממרחקים את ככוכב לי מאירה

פה אנשים הולכים ברחוב וכל אחד

אשר יראם הלא יבין מיד

הבית שלי, הבית היקר

מורשת

מרכז בינלאומי לתיאור, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

גרשוני והיגלוני לנכר

אל המקום שלא ארצה להיות

שכל חלש אינו יכול לחיות

אך על ייאוש, אולי הכל

עוד ישתנה, והעולם גדול

המתן חכה, יבוא הזמן

ואל ביתך תשוב מכאן

5. דיון:

- מה אפשר להבין על היומיום של ילדים בגטו?
- מה לדעתכם הילדים הבינו על הגטו?
- מה לדעתכם הייתה התקווה שלהם?
- למה לדעתכם ילדים בגטו כתבו שירים וציירו?
- האם לדעתכם קל יותר לבטא פחד, תקווה או געגוע דרך ציור מאשר במילים ישירות?
- אילו רגשות או חוויות אפשר להעביר ביצירה שלא ניתן לבטא במילים רגילות?
- איך זה עזר להם לשמור על תחושת אנושיות?
- מה אפשר ללמוד מהיצירה שלהם על כוחו של האדם גם בתנאים קשים מאוד?

6. משימה אישית: התנסות באמנות

צרו קולאז' או ציור קטן שמסמל רגש או רעיון שמלווה אתכם אחרי הלמידה: תקווה, חופש, זיכרון, חלום, חוסן- ניתן לשלב משפט קצר לצד הציור. מי שרוצה יכול להראות או לקרוא את היצירה שלו בפני הכיתה.

7. שיתוף:

נבקש ממי שרוצה לשתף ולהסביר את היצירה שיצר

8. סיכום:

כשאנחנו מסיימים את הלמידה שלנו בעקבות "אין פרפרים פה", אני חושבת על מה שפרידל דיקר-ברנדייס עשתה: היא נתנה לילדים כלי שיגן עליהם מבפנים, שיאפשר להם לחלום גם כשאין כמעט מקום לחלום. ומה שראינו בספר הוא עדות לכוח הזה. דרך שירים קטנים, ציורים, מילים פשוטות – הילדים שמרו

מורשת

מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

על משהו מהנשמה שלהם. גם אנחנו, היום, יכולים לקחת מהשיעור הזה את הרעיון שיצירה היא לא רק תחביב. היא דרך להבין את עצמנו, לעבד רגשות, לשמור זיכרונות ולהיות אנושיים.

9. שאלה לסיכום:

מה אתם לוקחים מהמערך הזה הלאה לחיים שלכם היום?